

Verslag Regiobijeenkomst 10 september

“Drielanden in breder perspectief”

Op 10 september werd in de Remonstrantsekerk in Groningen in samenwerking met de Gemeente Groningen de eerste regiobijeenkomst Nieuwe Sanitatie gehouden. Circa 55 belangstellenden, voor het grootste deel vertegenwoordigers van gemeenten en waterschappen, luisterden onder leiding van Bert Palsma (STOWA) naar de stand van zaken met betrekking tot de meest recente ontwikkelingen en gingen met elkaar in discussie over kansen en knelpunten.

Hugo Gastkemper (Rioned) schetste de landelijke ontwikkelingen. Hij benadrukt dat er de laatste decennia veel goeds is gebeurd. Maar de wereld staat niet stil. De maatschappij vraagt andere dingen van ons, we hebben meer technieken en de wereld om ons heen verandert. Met de slogan “Nieuwe sanitatie wordt oud” pleit hij ervoor hergebruik en decentrale zuiveringen, zeker in het buitengebied, nadrukkelijk als alternatief mee te nemen. Het Bestuursakkoord zet daartoe aan en biedt de benodigde beleidsruimte. “Ontzorgen is uit”, er zullen steeds meer lokale en particuliere initiatieven

Hugo Gastkemper, foto: Malissa Oude Sogtoen

komen. Daarmee lopen we ongetwijfeld tegen allerlei emoties op, veranderen is immers niet makkelijk, maar toch zullen we op de nieuwe ontwikkelingen in moeten spelen. STOWA/Rioned kunnen daarbij helpen, via de kenniscoaches en middels het visiedocument “Keuzeprocess afvalwater Buitengebied”. Het bestaande kan goed zijn; het nieuwe kan wellicht beter of goedkoper. Naar aanleiding van een korte discussie concludeert Bert Palsma dat er veel minder “moet” dan we soms denken. In veel gevallen is lokaal maatwerk binnen de huidige regels goed mogelijk.

Jeroen Niezen (Asopus Consult) is als bewoner, adviseur, wethouder en waterambassadeur de afgelopen jaren betrokken geweest bij de regionale sanitaire ontwikkelingen. Hij wijst op het belang de verantwoordelijk bestuurders het juiste perspectief te bieden en zoek daarbij “andere” aanhaakpunten als duurzaamheid, persoonlijke profilering, verbeteren woonomgeving, burgerparticipatie en politieke programma’s. Terugkijkend constateert hij dat er eigenlijk weinig van uitgevoerde projecten wordt geleerd. Ook na een geslaagd project verandert de dagelijkse praktijk

niet en gaan we gewoon weer op de “oude” voet door. Hij acht het van belang met sanitatie vooral maatschappelijke meerwaarden te creëren (en zichtbaar te maken). Lokale samenwerkingsvormen zullen in de toekomst meer ruimte krijgen en lokale incentives willen benutten. Hij adviseert daarbij vooral functies te combineren en de waarden van afvalwater lokaal te benutten. Hij ziet zowel kansen in het buitengebied als in het stedelijk gebied en roept iedereen op daaraan een actieve bijdrage te leveren.

In de discussie geven zowel **Frank van Dien** (Ecofyt) als **Fedde Jorritsma** (Localwise) aan dat ondernemers weldegelijk leren van projecten en zich steeds verder ontwikkelen. Een goed voorbeeld is de ontwikkeling van de biomeiler, compostering waarin ook afvalwater kan worden mee verwerkt. **Jaco van de Bosch** (J en L datamanagement) sluit daar op aan door te stellen dat het juist de overheden zijn die ondernemers in de traditionele richting duwen. **Brendo Meulman** (Desah) geeft ook aan wel degelijk te leren maar dat we niet in staat zijn dit soort inhoudelijke complexe projecten waar meerdere partijen bij betrokken zijn goed te organiseren.

Anne Helbig (Gemeente Groningen) schetst de ontwikkeling van Drielanden en de gelegenheid die zich voordeed toen het een paar jaar geleden duidelijk werd dat er groot onderhoud aan het bestaande systeem nodig was. Dit was een mooi moment om opnieuw na te gaan of nieuwe kennis en inzichten hier konden worden toegepast. Het project Drielanden beoogde grijs en zwartwater verdergaand te scheiden, grijswater gedurende het gehele jaar lokaal te zuiveren en ook zwartwater zoveel mogelijk lokaal te verwerken. Tijdens het project bleek hoe belangrijk een goede kennis van het aanwezige rioolstelsel is en hoe cruciaal de wijze van inzameling en transport is voor het verwerken (zuiveren) van het afvalwater. Talloze keren werd de beheerder geconfronteerd met verrassingen. De aanstelling van een lokale beheerder (bewoner) bleek daarbij overigens goud waard te zijn. Problemen waren er ook binnen de ambtelijke organisaties iedereen; het viel niet altijd mee iedereen op één lijn te krijgen. Technologisch gezien werkten het helofytenfilter en de nageschakelde vloeivelden erg goed; zeker ten aanzien van het verwijderen van pathogenen en microverontreinigingen. De pilot heeft veel regionale en landelijke belangstelling getrokken. Ook in de toekomst zou Drielanden heel goed een rol kunnen blijven spelen; de locatie is een prachtige proeftuin die beschikbaar is voor nieuw onderzoeksvragen. Momenteel wordt de eindrapportage opgesteld.

Nog vier projecten, uit andere delen van het land, werden in korte pitches toegelicht.

Peter Hermans (Witteveen&Bos) presenteert de evaluatie van het Desah-project “**Noorderhoek**” in Sneek. Met een lokale zuivering in de wijk en een vacuumsysteem is getracht energie en grondstoffen terug te winnen en het watergebruik te verminderen. In de evaluatie is gekeken naar verschillende duurzaamheidsaspecten. Het systeem doet wat het doen moet en is goed beheerbaar. De duurzaamheid doet zich gelden ten aanzien van energie en klimaat, waterbesparing en ruimtebeslag. Het systeem vergt wel meer grondstoffen. De kosten zijn op deze (te kleine) schaal nog relatief hoog. Perspectieven voor dit systeem zijn er in situaties waar het rioolstelsel of de zuivering nu reeds overbelast is en er anders hoge kosten moeten worden gemaakt, bij grootschalige reconstructies en in afgelegen gebieden met woonconcentraties.

Robert de Jager (Steenwijkerland) licht het project **Blankenham** toe. Onderzocht is hier of decentrale voorzieningen (riet- en wilgenfilters) een alternatief kunnen zijn voor de vernieuwde aanleg van drukriolering. Gebleken is dat decentrale voorzieningen gerekend over de hele levensduur qua kosten kunnen concurreren met drukriolering, duurzamer is ten aanzien van energie, nutriënten

terugwinning en medegebruik en op draagvalk bij de bevolking mocht rekenen. Maar dat de investeringskosten op de korte termijn iets hoger zijn. Daarvoor kon geen dekking worden gevonden. De gemeente heeft derhalve moeten besluiten toch weer drukriool aan te leggen. Toch heeft het project veel waardevolle informatie opgeleverd en is het zeker niet gezegd dat op andere plaatsen (op basis van andere randvoorwaarden) geen andere keuze zal worden gemaakt.

Sander Siebel (Ede) beschrijft het project **Recreatieterreinen Buitengebied**. Nagegaan wordt of de aanwezige drukriolering kan worden ontlast door decentrale voorzieningen aan te leggen bij campings/recreatieparken. Drie deelnemende bedrijven denken nu actief mee en zijn bereid ook actief bij te dragen aan het realiseren van oplossingen. Twee van de bedrijven zien zelfs kansen om tot win-win situaties te komen. Belangrijk is ook de positieve opstelling van de aangrenzende terreinbeheerder (Staatsbosbeheer) in het proces. Hoewel het project nog in een verkennende fase verkeert kan nu al worden vastgesteld dat het vroegtijdig betrekken van de eigenaren tot een zeer positieve grondhouding en tot een actief meedenken heeft geleid.

Bjartur Swart (STOWA) presenteert tot slot nog even kort het project **Compostmeer**. Samen met de landbouw wordt in het bollengebied van Noord Holland gekeken naar mogelijkheden om de verwerking van huishoudelijk afvalwater en het agrarische afvalwater (erfspoelwater) te integreren. Daarnaast wordt gekeken of huishoudelijk afvalwater verwerkt kan worden in een natuurlijk filtersysteem dat ook nog biomassa oplevert dat gebruikt kan worden als bodemverbeteraar. De eerste onderzoeken zullen binnenkort worden opgestart.

Na de pauze wordt er in groepjes verder gediscussieerd over aanbevelingen, hobbels en knelpunten en kansen.

foto: Malissa Oude Sogtoen

Aanbevelingen

Beleid en planvorming

1. Wet- en regelgeving in de landbouw (meststoffenwet) zou moeten worden aangepast om gewenste ontwikkelingen mogelijk te maken.
2. Richt de aandacht van decentrale sanitatie vooral op het buitengebied; daar liggen de mogelijkheden. In het stedelijk gebied is decentrale sanitatie schier onhaalbaar.

3. Zorg voor een bestuurlijk / organisatorisch kader en haak daarbij aan op andere beleidsterreinen (duurzaamheid, burgerparticipatie)
4. Neem het overwegen van nieuwe vormen van sanitatie op in beleidsplannen en waterketenplannen.

Projecten

1. Begeleid projecten met een sterke Begeleidingscommissie (of stuurgroep) die ook zorg kan dragen voor een goede bestuurlijke inbedding van het project.
2. Focus op kopieerbaarheid van projecten.
3. Monitor goed, evalueer en trek conclusies.
4. Zoek naar win – win mogelijkheden
5. Durf een op het oog goed project uit te voeren zonder allerlei kosten – baten analyses vooraf; deze werken alleen maar kostenverhogend.
6. Richt je (ook) op kleine behapbare projecten; samen worden die ook iets groots.
7. Richt je in projecten niet te veel op de onderlinge verschillen tussen projecten maar laat zien waar de overeenkomsten liggen; dat is de grootste gemene deler en dus de succesfactor.
8. Focus op de successen en vier deze.
9. Speel in op het moment van renovatie van woningen.
10. Maak voor de start van een project een goede kostenanalyse en een analyse van de verdere implementatie.
11. Richt je op een slimme clustering van projecten.
12. Bouw in het project voldoende flexibiliteit in.
13. Zorg ervoor dat je in je project voldoende enthousiasmeert.
14. Betrek lokale partijen / bewoners bij de realisatie en het beheer.

Onderzoek

1. Maak meer gebruik van buitenlandse onderzoeken en projectervaringen.
2. Richt onderzoek op het verkrijgen van harde kentallen voor dimensionering.

Inventarisatie hobbels en knelpunten

1. Onvoldoende ambtelijke capaciteit. Bij gemeenten heeft gemiddelde rioleur geen tijd beschikbaar om zich te verdiepen in mogelijkheden van nieuwe sanitatie. Waterschappen hebben hier wel meer tijd voor beschikbaar.
2. Veel verschillende partijen. In waterketen zijn veel partijen betrokken (gemeenten, waterschap, burgers, installateurs). Deze moeten allen in dezelfde stand komen. Dat kost veel tijd en energie. Iemand moet zich eigenaar/ verantwoordelijk voelen.
3. Geen bestuurlijke durf. Bestuurder zit er 4 jaar en de trajecten van nieuw sanitatie duren langer. De initiatie nemende bestuurder plukt hier waarschijnlijk niet de vruchten van.
4. Bestaande systeem is robuust en betrouwbaar en gaat nog jaren mee. Er zit nog veel kapitaal in. Waarom zou je het anders willen? Huidige systemen functioneren goed.
5. Sense of urgency is er niet. Veel gemeentebesturen hebben wel abstracte duurzaamheidsbeleidsdoelstellingen vastgesteld maar de link naar de waterketen wordt vaak niet gemaakt.
6. Planning van investeringen van waterschap en gemeenten lopen niet parallel. Dan is een investering bij ene partij nog niet afgeschreven en leidt daar dan tot kapitaalvernietiging.

7. De afweging tussen korte en lange termijn investeringen / kosten kan niet altijd goed worden gemaakt. De op korte termijn goedkoopste oplossing wint het dan van de aanvankelijk wat duurder maar op de langere termijn goedkopere oplossing.
8. Direct voordeel voor burger ontbreekt. Bij nieuwe sanitair is houding en rol burger belangrijk. Als deze er voordeel van heeft ontstaat er nieuwe dynamiek die dilemma's wegneemt.
9. Door kredietcrisis vertraging bestemmingsplanontwikkelingen.
10. Bij nieuwbouw heeft de gemeente maar een beperkte invloed op de uiteindelijk te realiseren plannen.
11. Er is nog onvoldoende kennis met betrekking tot de ombouw van VGS stelsels met betrekking tot waterkwaliteit en decentrale zuiveringstechnieken.
12. Er ontbreekt een programmatische aanpak. De ontwikkeling van decentrale sanitatie is erg hapsnap. Er ontbreekt een duidelijke lijn en sturing.
13. Er is weinig ruimte voor initiatieven van onder af. Zowel technisch gezien als juridisch zijn er snel beperkingen.

De bovenstaande punten kunnen als volgt worden samengevat:

Bestuurlijk:

1. Geen/ onvoldoende bestuurlijke prioriteit en durf.
2. Onvoldoende Sense of Urgency en koppeling met energie-/duurzaamheidsdoelstellingen aan waterketen is niet bekend.
3. De gemeente heeft in nieuwbouwsituaties onvoldoende zeggenschap.
4. Geen bestuurlijk kader (programma).

Organisatorisch:

1. Geen duidelijk eigenaarschap (veel partijen betrokken).
2. Burger heeft er niet direct voordeel van.
3. Het ontbreekt aan kennis met betrekking tot decentrale technieken.
4. Technische en juridische beperkingen

Financieel:

1. Er zit veel kapitaal in bestaande systemen.
2. Vervangingsinvesteringen riolering en RWZI lopen niet parallel.
3. De korte termijn investeringen worden veelal niet gerelateerd aan de lange termijn kosten.

Inventarisatie kansen

Plaats	Kans	Stand van zake
Reitdiep fase 3 (Groningen)	Bouw 100 woningen in 2017	Onderzoeksfase
Meerstad (Groningen)	Geplande uitbreiding wijk	Idee
Euvelgunne (Groningen)	Wateroverlast bedrijventerrein	Onderzoeksfase
Oosterwold (Almere)	Ontwikkeling nieuwe woonwijk	Vorbereiding uitvoering
Zaanstad	Nieuwbouwwijk op slappe grond	Onderzoeksfase
Petten	Samenwerking met de landbouw	Onderzoeksfase
Blitsaerd (Leeuwarden)	Ontwikkeling duurzame wijk	Vorbereiding uitvoering
Achtkarspelen	Pilot met "slimme" IBA 2.0	Proefproject in uitvoering
Paterswoldsemeer	Overbelast riool door hemelwater	Onderzoeksfase
Ter Apel	Ontwikkeling eco-wijk	Eerste gesprek met gemeente

Plaats	Kans	Stand van zake
Suikerunieterrein (Groningen)	Ontwikkeling bedrijventerrein	Idee
Peinstermieden(Leeuwarden)	Ontwikkeling eco-wijk	Project gestopt?
Kloosterveen (Assen)	Bouw > 1000 woningen	??
Veendam	Pilot met vacuümriool	Vorbereiding
Havenkwartier (Assen)	Ontwikkeling bedrijventerrein	Onderzoeksfase
De Wieken (Hoogeveen)	Vervuild hemelwater op riool	Onderzoeksfase
Meppel	Nieuwbouw ziekenhuis	Vorbereidingsfase
Nieuwveenschelanden (Meppel)	Ontwikkeling woonwijk	Planvorming
Dairy Campus (Leeuwarden)	Helofytenfilter op melkveebedrijf	Uitvoering
Drielanden (Groningen)	Helofytenfilter beschikbaar voor onderzoek	
Noord Holland	Vervanging 750 IBA's	Onderzoeksfase
Noord Groningen	Lokale energievoorziening woningen	Idee
Noord Groningen	Vervanging IBA's en drukriolen	Planvorbereiding
Waddeneilanden	Verduurzaming eilanden	Vorbereiding plannen
Algemeen	Regenwater hergebruik in gebouwen	Idee

Bert Palsma besluit de bijeenkomst door nog even stil te staan bij de veranderingen die op ons afkomen. Afvalwater wordt steeds meer een maatschappelijk issue; er zal steeds vaker met allerlei partijen en belangen moeten worden samengewerkt. Vandaag heeft laten zien dat er al best wel veel gebeurd en dat we kunnen leren van de kennis en ervaringen van de lopende en uitgevoerde projecten.

Daarnaast zijn er natuurlijk ook vragen. Daar willen STOWA en Rioned graag samen met de gemeenten en waterschappen een bijdrage aan leveren. Maar vandaag laat zien dat er vooral ook veel kansen zijn. Bij het benutten van die kansen willen STOWA en Rioned waar mogelijk graag ondersteunen.

Bjartur Swart
21 september